

Toespraak Liesbeth Brandt Corstius bij de presentatie van het boek *'Je kunt alles niet zo schrijven'*, 9 april 2022 in het Verzetsmuseum Amsterdam

...

Goede middag,

Leuk dat jullie zo en masse gekomen zijn naar de presentatie van ons boek "Je kunt alles niet zo schrijven". Moeder 'Mams' in Groningen en haar dochter Fie in Utrecht hadden liever met elkaar gepraat en ze wisten dat ze in hun brieven niet alles konden zeggen. Toch komen we uit de brieven heel veel te weten over het moeizame dagelijkse oorlogsleven van deze dappere familie met een joodse onderduikbaby. Tussen de regels door voel je de angst en onzekerheid. Maar je leest ook hoe de schrijfsters de moed erin houden met ironie, positieve nieuwtjes en grapjes.

In de brieven herkenden we typische oorlogswoorden en -uitdrukkingen zoals iemand 'met het handje', voor een NSB-er, of 'o.w.-ig.', voor poenig gedrag als van een Ow-er, een 'OorlogsWinstmaker'. Maar dat 'fietsen' stond voor onderduiken moesten we uit de context leren. Over studenten die in het najaar van '43 weigerden de loyaliteitsverklaring te ondertekenen, lezen we 'de studenten zijn nog het meest aan 't fietsen en ze verwachten ook wel dat binnenkort strengere maatregelen genomen zullen worden."

Voor ons was het leuk om die typische oorlogswoorden en uitdrukkingen te ontdekken. Tot voor kort voelde het echter allemaal een beetje als een soort folklore uit een ver verleden. Maar nu is het weer oorlog en wat in de brieven eerst een onschuldige grap leek of een grappig protest herkennen we nu als de gruwelijke werkelijkheid.

Ik geef een voorbeeld:

Een klein protest werd ook in 1942 onmiddellijk afgestraft.

Na Pearl Harbor is Japan een bondgenoot van Hitler geworden. In Nederland staan de straten inmiddels vol met bordjes 'voor joden verboden'. Mams schrijft: "... Reinders is opgepikt, hij had namelijk voor zijn raam en briefje gezet met de tekst: 'Japanners worden hier niet toegelaten'. Er kwamen twee Duitsers en die namen 't kleine mannetje mee en hij is nog niet weer terug."

Oorlogen hebben hun eigen kleur. De huidige is geel-blauw. In onze oorlog kleurde het verzet oranje. Op Koninginnedag knoopte je een oranje strik in je haar en at je beschuit met oranjemarmelade. Verzetsmensen zaten gevangen in het Oranjehotel, de gevangenis van Scheveningen.

Een brief werd afgesloten met de O.Z.O.-groet. O.Z.O. met hoofdletters, wat stond voor 'Oranje Zal Overwinnen'. Datzelfde O.Z.O. dook ook op als graffiti in het straatbeeld, zoals u hier om de hoek in het museum kunt zien. Overigens doet die Z in O.Z.O. mij denken aan die enge Z op de huidige Russische pantserwagens.

De kleur oranje wees op verzet. Alle verwijzingen naar het koningshuis waren immers verboden. Straatnamen werden omgedoopt: het Wilhelminapark in Utrecht heette voortaan Nassaupark. Dat is niet ver van Oranje af, zou je zeggen, maar of dat te maken had met de onwetendheid van de bezetter of toch subtiel Utrechts verzet, blijft de vraag.

Een kleur kon ook fout zijn. De zeventienjarige Tineke schrijft: "... ik ben nu bezig een oranje ceintuur te borduren. Ik zal de blouse (blauw) meenemen, Fie! Op school zeggen ze altijd voor de mop 'jeugdstorm' tegen me en dan word ik natuurlijk woedend, dat snap je." De

Jeugdstorm was de jongerenafdeling van de NSB, gehuld in een blauwe blouse en een zwarte rok of broek.

Natuurlijk is het maar van welke kant je het bekijkt. Duitsgezinden spraken over 'bruggen' als ze hun Engelse spelletje niet meer 'bridgen' wilden noemen. In plaat van Willem, noemden ze hun zoon Adolf. Of het kan altijd nog mooier, zoals Tineke schrijft in een brief van 1 maart 1942: "pas geleden stond in de krant: we geven met blijdschap kennis van de geboorte van onze zoon, die naar deze tijd heet Adolf Anton Benito! 'Dat jochie is voor zijn hele leven ongelukkig', voegt ze eraan toe.

Soms was de benaming van een groep voor ons verwarrend, bijvoorbeeld als Mams schrijft: "We hebben op 't ogenblik niet zoveel beschermers hier, maar in Hilversum moet het erg zijn." 'Beschermers', vroegen wij ons af, wie of wat? Tot we begrepen dat de Duitse bezetters zichzelf presenteerde als 'beschermer van het Nederlandse volk', zoals de Russen zichzelf nu presenteren als de bevrijders van Oekraïne.

Nog even iets over het verloop van de oorlog toen: op 2 februari 1943 verliest Hitler na maanden de slag om Stalingrad en moet het Duitse leger zich terugtrekken. In een brief van 10 februari lezen we: "Wat gaat het anders goed hè? Dit laatste mag je hier niet meer zeggen, P.T.T., oftewel 'Poepen Trekken Terug' ". 'Poepen' is notabene een Gronings woord voor Duitsers.

Zes dagen later lezen we in een volgende brief: "wat viel Rostov plotseling, nu Charkow nog: 't gaat met een vaartje". Charkow, toen en nu.

Op zondag 4 april 1943, 79 jaar geleden, schrijft het jongste zusje van Fie: "Hè, fijn, gauw Pasen (met eieren, mmm! En dan gekleurd met de kop van Hitler, weet je nog wel, en dan onthoofden)."

Tot slot:

Elke oorlog ken zijn oorlogsgrappen. Mams schrijft over zo'n typische Nederlandse grap: "Jo had maandagavond een nieuwe mop: 't toppunt van zindelijkheid is als een Hollandse huisvrouw elke week de vloer openbreekt om het koper te poetsen."

Liesbeth Brandt Corstius
9 april 2022